

Initiatiefvoorstel

**Versterking van Academische Vrijheid
en Vrijheid van Meningsuiting aan de
EUR (NL)**

Inhoud

Inleiding	2
Probleemstelling en gerelateerde signalen	2
Voorstel	3
Overig	4
Bronnenlijst	4

Inleiding

In een tijdperk waarin informatie razendsnel verspreid wordt en maatschappelijke debatten steeds vaker gepolariseerd raken, staat de noodzaak voor robuuste academische vrijheid en onbelemmerde vrijheid van meningsuiting centraal. Deze fundamentele vrijheden zijn cruciaal voor het kritisch beoordelen van maatschappelijke normen en waarden en garanderen dat ideeën en hypothesen in een vrije omgeving kunnen worden getest. Het is van essentieel belang dat onze universiteit deze vrijheden omarmt en beschermt, om zo een omgeving te creëren waarin zowel studenten als docenten zonder vrees hun inzichten kunnen delen en ontwikkelen. Deze toewijding aan academische vrijheid en meningsuiting is niet alleen een kernprincipe voor onze universiteit, het is onmisbaar voor onze missie om een 'positieve maatschappelijke impact te creëren'. De vrije uitwisseling van gedachten en ideeën is immers niet enkel de grondslag voor de academische gemeenschap, maar voor de democratische samenleving als geheel. Dit beleidsvoorstel beoogt daarom om de academische vrijheid en de vrijheid van meningsuiting binnen onze instelling te versterken, in reactie op signalen vanuit diverse inspecties en onderzoeken dat deze fundamentele rechten onder druk staan. We stellen concrete acties voor om deze rechten actief te bevorderen en de integriteit van onze academische missie te waarborgen.

Probleemstelling en gerelateerde signalen

Hoewel de vrijheid van academische expressie een fundamentele pijler is van zowel de academische gemeenschap als de bredere democratische samenleving, bevindt de juridische bescherming van academische vrijheid in Nederland momenteel zich onder het gemiddelde van de EU-lidstaten⁵. Volgens de Wet Hoger Onderwijs¹, met name artikel 1.6, wordt verwacht dat academische vrijheid binnen de instellingen wordt gerespecteerd. Desondanks wijst de praktijk anders uit, en er zijn meerdere verontrustende trends die deze vrijheid bedreigen.

1. Bevindingen van de onderwijsinspectie: Recent onderzoek van de onderwijsinspectie² in 2023 toont aan dat 34% van de ondervraagde studenten niet volmondig ja kan antwoorden op de vraag of zij zich vrij voelen om hun mening te geven in situaties waarin hun mening afwijkt van die van docenten of de meerderheid van de studenten. Daarbij geeft één op de zeven studenten aan zich (erg) beperkt te voelen in het kunnen uiten van hun mening over maatschappelijke problemen of ethische kwesties als deze afwijkt van de meerderheid.
2. Achteruitgang in de Academic Freedom Index: Sinds 2012 vertoont Nederland een dalende trend in de Academic Freedom Index³, vooral op gebieden als vrijheid van onderzoek en onderwijs, academische uitwisseling en verspreiding van kennis, en integriteit van de campus. Deze achteruitgang duidt op een groeiende beperking van de academische vrijheden in Nederland.
3. Directe ervaringen van academici: In oktober 2023 werd een open brief⁴ gepubliceerd door zowel studenten als docenten van de Technische Universiteit Eindhoven, waarin zij aangaven dat het uiten van kritiek binnen de universiteit nadelig kan zijn voor hun carrières. Dit geval staat niet op zichzelf, maar is indicatief voor een bredere culturele verschuiving binnen het Nederlandse hoger onderwijs.
4. Signalen van binnenlandse academische bestuurders: De rector van de Universiteit Utrecht gaf in 2022 aan dat, hoewel de exacte omvang van het probleem onbekend is, er duidelijke aanwijzingen zijn die zorgen rechtvaardigen over de impact van 'cancel culture' en 'wokeness' op de academische vrijheid binnen Nederlandse hoger onderwijsinstellingen.
5. Europese context en rapportages: Het EU rapport uit 2023, "*State of Play of Academic Freedom in the EU Member States*", benadrukt dat de academische vrijheid in Nederland verslechtert⁵. Het rapport wijst op het volgende: 'Universiteitsbestuurders, de politiek en de overheid, *cancel culture* en de woke-beweging bedreigen de academische vrijheid. Daardoor is er in Nederland minder diversiteit aan academische perspectieven en is er sprake van toenemende zelfcensuur.'

Deze bedreigingen worden onder andere veroorzaakt door New Public Management geïnspireerde ontwikkelingen op systeemniveau en intra-institutionele vormen, structuren en praktijken van wetenschapsbestuur; ontwikkelingen in de samenleving die leiden tot grotere gevolgen voor wetenschappers in de vorm van bedreigingen en intimidatie; traditionele ongelijkheden en de opkomst van een ‘cancelcultuur’ en ‘wokeness’ binnen de academische gemeenschap; en trends in de onderzoeksfinanciering, inclusief de groeiende impact van externe financiering.’

Voorstel

Het voorstel is driedelig, en focust met name op informatievoorziening. Hieronder bevinden de concrete voorstellen:

1. Onderzoek naar de vrijheid van meningsuiting, academische vrijheid en impact van restrictieve culturen op onze campus: Om de signalen van toenemende restrictieve invloeden op de academische vrijheid en vrijheid van meningsuiting grondiger te onderzoeken, stellen wij voor en verzoek wij het CvB een uitgebreid onderzoek te laten doen onder studenten en medewerkers. Dit onderzoek doelt op het in kaart te brengen van de mate van ervaring, en de gerelateerde oorzaken van de afnemende vrijheid van meningsuiting, academische vrijheid en impact van restrictieve culturen op onze campus. Het onderzoek kan bestaan uit een combinatie van anonieme survey's en mogelijk andere onderzoeksmethoden, om een duidelijk en omvattend beeld van de campuscultuur te verkrijgen.
2. Update over de integratie van academische vrijheid en vrijheid van meningsuiting in strategische documenten: In eerdere interacties met de beleidsmakers verantwoordelijk voor het meerjarenplan van de Erasmus Universiteit Rotterdam, werd de noodzaak van een sterkere focus op academische vrijheid erkend. De beleidsmakers gaven aan dat het thema onvoldoende aandacht heeft gekregen in zowel het meerjarenplan als de algehele strategie van de EUR. Zij beloofden verbeteringen aan te brengen, onder meer door te onderzoeken hoe de universiteit academische vrijheid effectiever kan ondersteunen en verdedigen. Graag ontvangen wij een update over de voortgang van deze initiatieven en de wijze waarop deze in beleid zijn opgenomen. Daarnaast zijn wij uiteraard bereid om, waar mogelijk, verdere adviezen te bieden of deel te nemen aan co-creatieve processen ter bevordering van dit cruciale universitaire beleid.
3. Update over maatregelen van de decanen over academische vrijheid: Op 15 november vond een vergadering plaats waarbij de decanen van onze universiteit samenkwamen om academische vrijheid te bespreken. Tijdens deze bijeenkomst is gesproken over concrete maatregelen die ontwikkeld kunnen worden, en naar verwachting aan het begin van 2024 geïmplementeerd zouden kunnen worden. Wij, als universiteitsraad, verzoeken vriendelijk om een update over de voortgang van deze maatregelen.
4. Update over gesprekken met de minister van Onderwijs: Naar aanleiding van de gestelde Kamervragen over het artikel in de Telegraaf ‘*Academische Tirades tegen Conservatieven*’⁶ dat zich specifiek focust op de EUR, heeft demissionair Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Robbert Dijkgraaf het volgende aangegeven: ‘In antwoord op een schriftelijke vraag van het lid Van der Woude (VVD) heb ik aangekondigd in gesprek te gaan met de Universiteiten van Nederland en de Vereniging Hogescholen, mede naar aanleiding van bevindingen van de Inspectie van het Onderwijs over het studie- en werkklimaat’⁷. Wij verzoeken een update van het College van Bestuur over de uitkomsten van deze gesprekken. Specifiek zijn wij geïnteresseerd in de rol en inbreng van onze universiteit binnen deze discussies. Wij willen graag weten welke specifieke signalen vanuit de Erasmus Universiteit Rotterdam zijn besproken en welke acties zijn voorgesteld om het studie- en werkklimaat binnen onze instelling te verbeteren.

Overig

Definitie academische vrijheid (UNESCO): "Academische vrijheid omvat de vrijheid van individuen om onderwijs te geven, te studeren en te publiceren zonder inmenging of druk van de overheid of een andere entiteit. Het stelt academici in staat om onderwerpen te verkennen en te discussiëren zonder te vrezen voor repressie of censuur. Het omvat ook de institutionele autonomie van onderwijsinstellingen; zij moeten vrij zijn om hun eigen onderwijs- en onderzoeksprogramma's te bepalen, zonder externe inmenging."

Bronnenlijst

- [1] <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005682/2024-01-01>
- [2] <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2023/05/10/rapport-de-staat-van-het-onderwijs-2023>
- [3] https://academic-freedom-index.net/research/Academic_Freedom_Index_Update_2024.pdf
- [4] <https://www.omroepbrabant.nl/nieuws/4357417/noodkreet-over-meningsvrijheid-op-tue-kritiek-kan-je-je-carriere-kosten>
- [5] [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/740231/EPRS_STU\(2023\)740231_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/740231/EPRS_STU(2023)740231_EN.pdf)
- [6] <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1640828216/studenten-erasmus-in-actie-we-willen-dat-de-universiteit-een-neutrale-instelling-is>
- [7] <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-7aed93334850cc38025773d5042d209ac927a847/pdf>